

דף ע"ה ע"ב

רש"י ד"ה מקום בסו"ד - "שאינו מוצא פועלין לשכור והפשתן אבד והוא סמך עליהם". במחנ"א הלי' שכירות פועלים סי' ז' כי לדייק מד' רש"י אלו שדין דבר האבוד הוא רק בכה"ג שקודם לכן היה בעה"ב מוצא פועלים אחרים לעשות המלאכה ולכן חייבים פועלים כיון שגרמו לו הפסד, וכ"כ הרשב"א. ובהג"א כאן בהמשך הוכיח דלא כד' רש"י, דאי מיירי כשמפסידו א"כ מתחייב מדינא דגרמי וחייב לשלם אפי' מכיסו, ואילו כאן מבואר שאין חיוב בדבר האבוד כ"א לפחות משכרו (כ"מ ברש"י להלן וברמב"ן ונמו"י). וגם הרמב"ן חולק בזה, וכ' דאי"ז נחשב שהפסידו כיון שבעה"ב תמיד יכול למצוא פועלים בתוספת שכר.

ועי' במחנ"א שם שהעיר שגם הרמב"ן לא כי טעמו של הג"א כ"א שלא הפסדו כנ"ל, וע"כ משום דס"ל לרש"י והרמב"ן שאפי' אם יש הפסד כה"ג אין לחייב משום דד"ג משום שאין ההפסד מיד בשעת מעשה (ע"ש מש"כ לחלק בזה בין זה לבין ד' התוס' להלן דף ע"ו ע"ב כשבעה"ב מפסיד את הפועלים שזה בשעת מעשה). וברעק"א להלן דף ע"ט ע"א כי הטעם שאינו גרמי משום שאינו מעשה בגופו. וע"ע מש"כ להלן בד' רש"י ותוס' שם.

שם - וע"ע בריטב"א בסוגיין שכי' שיש שני סוגי דבר האבוד במתני' : א' - בכלה ומת שאין שם הפסד ממון, וב' - בפשתן שיש שם הפסד ממון, וכ' שם דגבי פשתן חייבים לשלם אפי' מכיסו עד כפל שכר. וע"ש הטעם בזה משום שכל שסמך עליו חבירו וע"ז בא הפסד לידו מחויב המבטיח לשלם. וכוונתו בזה מתבאר עפ"ד ד' הריטב"א עצמו לעי' דף ע"ג ע"ב שכי' הטעם בין בחיוב בעה"ב ובין בחיוב הפועלים כשהפסידו זא"ז, דכיון שהוציא מעות על פיו מתחייב כדן ערב, ובזה מתבאר כוונת הריטב"א כאן.

ועי' נתיבות סי' ש"ו סק"ו שהביא ד"ז, וע"ע בסי' של"ג סק"ג שרמז ג"כ לזה. הרי טעם אחר להתחייב מעיקר הדין כשיש הפסד. ועוד הביא הנתיבות שם ד' הרשב"א לעי' שם שכי' טעם החיוב במתני' משום תקנ"ח, וכ' שלפ"ז י"ל כמו"כ גבי דבר האבוד שזה מתקנ"ח. וכצ"ל לד' ראשונים הנ"ל שמחייבים גם כשלא נפסד על ידו.

עוד שם - והנה בראשונים בסוגיין כי לדמות חיוב בעה"ב לחיוב הפועלים שכמו שפועלים חייבים בדבר האבוד כמו"כ בעה"ב חייב לשלם להם כשחוזר בו וגרם הפסד, והק' המהרמ"ש שלשי' מקצת הראשונים הנ"ל שחיוב הפועלים אינו אלא להפחית משכרן אין לדמותו לחיובו של בעה"ב שחייב גם להוציא מכיסו. ועי' קצוה"ח שם בסי' של"ג סק"ג שתי' שיש לחלק שחיובו של בעה"ב עיקרו לתשלומין ולכן חייב להוציא מכיסו, משא"כ פועלים עיקר התחייבותם אינו אלא לעבודה אלא שמתנים שכרם על גמר העבודה ורק מכח זה יש לעכב השכר כדי לשכור אחרים. וכ"מ בד' הראשונים בסוגיין שכי' שאין חיוב דבר האבוד גבי פועלים כ"א בכדי לשכור פועלים אחרים.

ועי' ריטב"א שחולק ע"ז וכ' לחייב מכיסם, ומש"כ עד כדי שכרן היינו שאינו מתחייב כ"א עד כפל השכר שלהם ע"ש. ודבריו א"ש לשי' הנ"ל שהחיוב בזה הוא מדין ערב, וצ"ל שההתחייבות הוא רק עד כפל השכר. וה"ה שי"ל גם לש"ר הנ"ל שזה מדין התחייבות אלא דס"ל שלא מתחייבים כ"א בכדי לשכור פועלים אחרים. וכע"ז כי בנתיבות שם ע"ד הנ"ל בשמו שהחיוב הוא מדין אומדנא או ערב ולכן אין לדמות חיובו של א' לחבירו. [וע"ע ברעק"א שכי' שלד' הג"א הנ"ל שחיובו של פועל הוא גם באופן שלא הפסיד על ידו ה"ה חיובו של בעה"ב].

דף ע"ו ע"א

בד"ה ואם בעה"ב - "ואם הוזלה מלאכה ע"כ יתן להם מה שפסק חוץ ממה שצריך בהוצאת השלמתה". מד' רש"י מבואר שמחויב לשלם להם יותר ממלאכתם כיון שידם על העליונה, ומק' בזה הראשונים איך מתחייב בעה"ב ביותר ממלאכתם. ובתור"פ הובא דעת הר"י שחולק. אבל הריטב"א כי ליישב ד' רש"י דכיון שאין הפועלים מוצאים עבודה אח"כ כ"א בזול א"כ הרי הפסידו על ידי בעה"ב ומתחייב בעה"ב מדין דבד האבוד. וזה לשי' הנ"ל דס"ל שחייב דבר האבוד הוא גם ביתר על שכרם ומדין ערב כנ"ל בשמו.

ועי' מחנ"א סי' ד' שכי' שזה קנס, וכ"מ קצת בלשון רש"י להלן דף ע"ז ריש ע"ב ע"ש. וד"ז אי"ש ביותר לד' הרשב"א הנ"ל שהחייב במתני' הוא מדין תקנ"ח.

וברעק"א מבואר שזה מעיקר הדין. ואולי יש לבאר הכוונה בזה שחייב בעה"ב לפועלים הוא לתת להם את המלאכה לגמור, ולכן יש להם להחשיבו כאילו שגמרוה ע"י אחרים, ומה"ט כל השכר שלהם חוץ מההוצאה לגומרה. וכע"ז מבואר בד' רש"י בדיבור הקודם גבי חזרו פועלים והוזלו שאין פועלים יכולים לומר אלו תחתינו משום שידם על התחתונה, מכלל שבמקום שידם על העליונה יש להם לומר כן ע"ש.

חזרו זה בזה לא קתני - מבואר בגמ' שלכן לנ"ל לפרש מתני' כשחזרו בהם בעה"ב או פועלים משום שלי"מ כן בלשון המשנה, ובגמ' בע"ב חזרו בזה ומפרש ואבע"א חזרו הטעו קרי ל"י. וברש"י שם בד"ה אין להם מבאר שלפ"ז התערומות הוא על הטירחא לחפש פועלים. והרמב"ן חולק ע"ז וס"ל שאם הוא יכול למצוא פועלים ל"ש תערומות משום הטירחא בלבד. ובר"ף וברא"ש כי שד"ז תלוי בשתי הלשונות הנ"ל בגמ' כאן, שלכן לא פ"י כן הגמ' מתחילה משום דס"ל דל"ש תערומות כה"ג. והק' ע"ז רעק"א שאין להרבות מחלו' ואין הכרח שחולקים בד"ן כ"א בפשט כנ"ל וצ"ע.

וידועים ד' אור ישראל דמסוגיין מבואר שאפי' מי שגורם טירחא לאחר יתכן שאין לו זכות תערומות.

טרחינן ועבדינן לך עבידתא שפירתא - מבואר בגמ' שאם המלאכה שוה ד' חייב הבעה"ב ד' אע"פ שזה יותר מהפסיקה שאמר בעה"ב, ולכאורה הטעם מדין נהנה. וכ"מ ברא"ש ונמו"י בשי' הרי"ף.

ועי' מהר"ם שכי' בשם הטור שכן הדין אפי' במקום שאין משתכרים כ"א בג', ולפ"ז ל"צ להעמיד דאיכא דמיתגרי בג' ואיכא בד'. ובמהרמ"ש דייק בד' הרא"ש שאינו חייב ד' כ"א במקום שנשכרים גם בד', והק' ע"ז שאי"ז משמע בגמ' כאן. ואולי יש לבאר הטעם בזה משום דכה"ג דמיתגרי בג' אין רגילות לשלם ד' עבור עבודה זו כלל, ולכן אינו חייב ד' משום נהנה אע"פ שכך שוה עבודה זו מכיון שאומר לדידי' סגי לי בפחות דלענין זה הוי כשדה שאינה עשוי' ליטע. וצ"ע בכ"ז בסוגיא דירוד להלן דף ק"א ע"א ובסוגיא דמקיף וניקף ריש ב"ב.

רש"י ד"ה וליחזי פועלים - "אי מתגרי בד' ע"כ דבעה"ב ניתוב ד' דהא קתני נוטל מבעה"ב מה שההנאה ואע"פ שלא צוהו והרי ההנאה אותו בכך". בבהגר"א ריש סי' שלי"ב מדייק מד' רש"י אלו כדי הפוסקים שם שבעה"ב נותן גם לשליח ד' אע"פ שלהדיא א"ל לשכור בג'. ועי' בהג' רעק"א שם שהביא שהריטב"א חולק. וע"ע במהר"ם שיף בזה.

הערות ומראה מקומות פרק האומנין

וצל"ע דכיון שהחיוב הוא משום נהנה א"כ מ"ל שפסק בכך והלא בטלה הפסיקה כמש"כ ברי"ף ע"ש. וצ"ל דמ"מ כיון שפירש להדיא הרי התנה מעיקרא. וכ"מ ברא"ש ונמו"י שכי' שלכן נוטל גי' כשא"ל גי' משום שאין דעתו של בעה"ב כ"א אתרעא זולא, ומשמע שהכל תלוי בפסיקת בעה"ב ולא בטלה הפסיקה. וצ"ע דא"כ מ"ש כשנשכרים בד' הרי התנה מעיקרא, ואולי י"ל ע"ד הנ"ל שאינו פסיקה ממש וצל"ע.

שם - וברעק"א הק' דכיון שאם א"ל שליח גי' לא מחייב כ"א גי' כיון דסבר וקיבל, א"כ גם בכה"ג דמיתגרי בד' למה נוטל ד' מבעה"ב נימא המע"ה שלא א"ל שליח גי'. ומת' שיש כאן ודאי מחייב של ד' וספק הוא אם מחל, וכל כה"ג אמרי' שמחויב עד שיוכח פטור. וע"ש עוד מהלך ע"ד דין ברי' ושמא.

בד"ה אל תמנע - "פסוק הוא במשלי". עי' מהרש"ל ומהרמ"ש שעמדו ע"ז למה כי רש"י כן, וכי' דהול"ל אל תמנע טוב מפועלים. ויל"פ הכוונה שכיון שבעצם אין הפועל "בעליו" של הטוב כ"א בעה"ב א"כ ל"ש לשון זה, ולכן כי רש"י שכ"כ משום שכ"ה לשון הפסוק. אלא שצ"ע א"כ מ"ט דין זה כיון שאין הפועלים בעליו של טובה זו. וצ"ל שכיון שבעה"ב נתרצה להם חשיב כשלחם. ועי' ריטב"א.

בד"ה דעתייהו - "ואי אמר שכרכם על בעה"ב יש להם תערומות עליו". ובתוס' הקי' "מאי נ"מ אי דעתייהו אעילו"א דבעה"ב לא ישלם כ"א מה שהתנה". ועי' מהרמ"ש שלכן לנ"ל לתוס' מש"כ רש"י שיש נ"מ דתערומות משום שאין משמע כן. וע"ע ברי"ף שכי' נ"מ לענין עבדתא שפירתא. וע"ע במפרשי הש"ס.

דף ע"ו ע"ב

כיצד מטען א"ל סלע קצצתי לכם שנים בואו וטולו שנים - עי' דב"א ח"ג ס"י כ"א שכי' דדוקא נקטו כה"ג משום שאין בזה שקר וגניבה, דכיון שמעכב אצלו סלע שהם חייבים לו חשיב כאילו נתן להם גם את הסלע הזה. וע"ש מש"כ שלפ"ז אין בזה היתר מיוחד ואינו חידוש כלל. וע"ש שכי' ליישב בזה גם ד' הרא"ש שכי' גבי קבלן שבעה"ב מטען כשלא הפסידוהו, וע"ע בזה בפוסקים בזה בסי' שלי"ג ובקצוה"ח שם סק"י"א וי"ב.

רש"י ד"ה אין להם - "דא"ל תשכירו עצמכם לאחרים וכו' ותביעת ממון ליכא דהא דברים בעלמא נינהו". משמע בדבריו שבהלכו מתחייב בעה"ב משום שזה קנין של התחלת מלאכה, משא"כ כשלא הלכו שזה דברים בעלמא. וברש"ש הק' שיש כאן סתירת משמעות בד' רש"י, שבסו"ד מדויק שאפי' אם לא היו מוצאים להשכיר עצמם אח"כ והפסידו עי"ז, אין בעה"ב חייב להם כלום כיון שלא נתחייב כ"א בדברים בעלמא, ואילו בתחילת דבריו מדויק שאין בעה"ב פוטר עצמו כ"א ע"י טענת תשכירו עצמכם לאחרים, ע"ש שדחק ליישב.

ובתוס' כאן כי שבהלכו מתחייב בעה"ב משום דינא דגרמי, משום שמסתמא אין הפועלים מוצאים לשכור אח"כ, אבל כשלא הלכו אין חיוב על בעה"ב משום שגם היום מוצאים להשכיר עצמם. הרי דלא כדי' רש"י שהליכה הוא קנין, ובשטמ"ק דייק ג"כ שרש"י לא ס"ל כהתוס'.

וברמב"ן בסוגיין מבואר להדיא ע"ד הנ"ל, דלעולם מיירי באופן שגם לפני ששכרם בעה"ב לא היו מוצאים עבודה, ולכן אינו חיוב אח"כ הלכו דכה"ג הו"ל הליכה קנין כהתחלת מלאכה כנ"ל, ועי"ז מתחייב להם בעה"ב לשלם אע"פ שלא עשו ולא הפסידו כלום (וכ"מ גם בנמו"י), וע"ש שמפרש כן גם

הערות ומראה מקומות פרק האומנין

בכוונת רש"י. [ויתכן שרש"י מודה לעיקר דין התוס' שיש חיוב מדינא דגרמי, אלא שפי' הסוגיא ע"ד הרמב"ן הנ"ל].

שם - ובמחנ"א סי' ז' מהל' שכירות פועלים כ' שהתוס' לא' כ' כד' הרמב"ן משום דלא ס"ל קנין דהתחלת מלאכה ע"ש. והק' שם שהרא"ש כ' ג"כ לפרש כהתוס', ומ"מ בדבריו מבואר דס"ל שיש לחייב במקום התחלת במלאכה גם באופן שלא היה הפסד. ומתרץ שם שאין כוונת הרא"ש לחייב משום קנין התחלת מלאכה כ"א מדין קנס, ולכן ל"פ כן בד' הברייתא דמיירי גם כה"ג דנאנס בעה"ב רק דהו"ל להודיע וכדו' כדמבואר להלן בסמוך, וכה"ג ל"ש טעמא דקנס ע"ש. וע"ע בזה באב"נ חו"מ סי' נ"ב ובנח"י סי' ל"ט אות י"ז. ובמהרמ"ש כ' טעם אחר שלא כ' התוס' והרא"ש כד' הרמב"ן, משום דס"ל דל"ש תערומות כשלא הלכו כיון שלא הפסידו על ידו כלום.

עוד שם - ובדעת הרמב"ן, יל"פ דלא ס"ל כד' הרא"ש והתוס' משום דס"ל כד' הקצוה"ח הידועים בשם מהר"ם בן ברוך שאין לחייב בדינא דגרמי כה"ג כיון שאינו אלא מבטל כיסו של חבירו שאינו חייב. וידוע מש"כ שם ליישב בדעת תוס' דמ"מ כיון שזה אדם המזיק יש לחייבו מדין חיוב שבת, דבנזקי אדם באדם התורה חייבה על ביטול מלאכה. [וע"ש שכ' שאי"ז כ"א בשהפסידו ממלאכת גופן, אבל אם שכר בהמתו וחזר בו השוכר פטור, והברייתא לא חילק בזה לו' בד"א כשהשכירו וכו' משום דמיירי גם בחמרים שהוא בבהמה ע"ש].

ובנתיבות שם חולק ע"ז וכ' שאין לחייב משום שבת כ"א כשיעור הזמן שעכבו ולא כנגד כל היום שהפסיד, ומכח זה כ' לפרש כוונת התוס' לחייב רק מתקנ"ח ע"ש.

וע"ע קה"י סי' מ"ז שכ' בביאור מחלו' הראשונים הנ"ל שיש לחקור אם חיוב דד"ג הוא שגם זה בכלל אדם המזיק או שזה חיוב חדש כעין חיוב ממונו שהזיק, ונ"מ בזה לעניננו כיון שאין חיוב שבת כ"א ע"י אדם המזיק כנ"ל מהקצות. וע"ע מחנ"א סי' י"א גזילה שכ' טעם אחר דלא חשיב דד"ג כה"ג משום שלא ברי היזיקא כיון שיתכן שימצאו עבודה אחרת. וע"ע חזו"א ב"ק רסי' כ"ב.

עוד שם - ולעי' בריש פירקין הבאנו ד' הראשונים שכ' מהלך אחר בחיוב בעה"ב בחזרתו אחר שהלכו מדין דבר האבוד כיון שהפסידו פועלים ע"י חזרתו. וכתבו לדמותו לחיוב הפועלים לשלם במתני' כשהפסידו לבעה"ב, דה"ה שחייב בעה"ב בהפסד פועלים. ושם הבאנו קו' המהרמ"ש בזה ותי' האחרונים בזה ע"ש. ועוד כתבנו שם שבהפסד בעה"ב ע"י חזרת פועלים אין לחייב מדינא דגרמי, וע"ש מש"כ בשם האחרונים. וכמו"כ מבואר דס"ל שאין חיוב מדינא דגרמי בחזרת בעה"ב כיון שכ' לדמות זל"ז, וי"ל כד' מהר"ם בן ברוך הנ"ל, וכ"מ בקצות שם.

בד"ה בד"א שלא התחילו - "ארישא קאי ועד השתא פריש מילי דשכירות השתא פריש מילי דקבלנות". ע"י מהרש"א שפי' כוונתו דע"כ סיפא מיירי בקבלנות ממש"כ בגמ' להלן (עכ"פ צד א') שמחלו' ר"ד ורבנן הוא רק בקבלנות ולא בשכירות, ומש"כ רש"י דרישא מיירי בשכירות היינו משום שבברייתא כ' ב"פ דין תערומות ועכצ"ל דרישא מיירי רק בשכירות ולכן הצריכה הברייתא לכתוב שוב בסיפא דמיירי בקבלנות. ועוד מפרשים בזה שדין קנין הליכה לא שייך כ"א בשכיר אבל בקבלן אין קנין כ"א ע"י התחלת מלאכה ממש וצל"ע. ובנמו"י עמד ג"כ על דיוק הנ"ל, וכ' החילוק בין רישא לסיפא דרישא מיירי בחזרת בעה"ב וד"ז תלוי בהליכת הפועלים כיון שע"ז הם שמפסידים (כנ"ל לדעת כמה ראשונים,

הערות ומראה מקומות פרק האומנין

ודלא כדי הרמב"ן שפי' דמיירי בלי הפסד והחיוב רק משום קנין), משא"כ בסיפא החיוב הוא משום בעה"ב וד"ז תלוי בהתחלת מלאכה ממש ע"ש וצל"ע.

בד"ה לא הוה יהיבנא - "דמזלייהו גרם ואינהו נמי הו"ל לאסוקי אדעתיהו שמא ימצאו שדה לחה".
יל"ע שבתחילת דבריו מבואר שפטור בעה"ב הוא משום שפועלים גרמו לעצמן ההפסד, ושוב כ' הטעם משום דהו"ל להתנות. ועי' בחי' אנ"ש על הרי"ף שכי' שלכן כ' ב' טעמים משום שפועלים מפסידים בין במקום ששניהם ידעו ובין במקום ששניהם נאנסו ולא היה להם לדעת ע"ש (כדמבואר בגמ' בסמוך גבי נהר דלא עביד דפסיק), וכ"כ הרא"ש ונמו"י. וע"ע מהרמ"ש שכי' עוד שצריך ב' הטעמים א' לנמצא שדה לחה וא' לגשמים בלילה ע"ש.

ויל"ע בעיקר נדון הנ"ל למה יד פועל על התחתונה עד שיש פשיעת בעה"ב לבד. ולכאורה יש לתלות ד"ז במהלכים שהזכרנו למעלה אם חיוב הליכה ודבר האבוד הוא משום קנס כנ"ל בשם המחנ"א, דא"כ מבואר היטב שאין חיוב על בעה"ב אא"כ פשע לבדו. וכמו"כ לפי המהלך הנ"ל שהחיוב הוא משום ששיעבד עצמו כערב, י"ל שלא שיעבד עצמו אא"כ פשע לבדו כיון שיש הגיון בדבר. אבל אם החיוב הוא משום קנין כדי הרמב"ן הנ"ל, א"כ לכאורה ק' למה אין חיוב על בעה"ב עכ"פ כה"ג ששניהם נאנסו דא"כ פשיעת פועלים כלל וצל"ע.

וצ"ל דמ"מ אין חיוב תשלומים על בעה"ב אא"כ קבל מלאכה בפועל, כמו שמצינו שאין חיוב תשלום שכירות כ"א לבסוף כדמבואר לעי' דף ס"ה ע"א וצל"ע שם. ועוד יש לפלפל בדמיון זה בין חיוב שכירות פועלים לבין דין המבואר להלן שם גבי חיוב שכירות בתים, במש"כ הריטב"א כאן שאם הקדים בעה"ב שכרו חייב הפועלים להשלים גם כשלא התחילו. ועי' בזה במחנ"א ריש ה' שכירות פועלים ובקו"ש בב"ב אות שפ"ג. ועוד דנו בזה בקובה"ע סי' נ"ג ובאב"מ סי' כ"ח סקמ"ו ובקה"י ואיכמ"ל עוד.

דף ע"ז ע"א

כי קאמר רבא באוכלשי דמחוזא - עי' רא"ש בסי' ג' שכי' בשם ר' יואל שמלמד שחלה תלמידו משלם שכרו משלם באופן שבעה"ב ידע בטבע התלמיד והמלמד לא הו"ל למידע, וטעמו משום שמלמד דומה לאוכלשי דמחוזא שע"י שאינו לומד נחלש. ועי' בהג"א שהביא קו' רבינו שמואל שיכול ללמוד בעצמו או עם תלמיד בחינם, ועי' בפלפולי חריפתא שכי' שא"י טענה דהו"ל ללמוד בעצמו כיון שאינו דומה לימוד עם תלמיד ללימוד בלי תלמיד. ולפ"ז יוצא חי' גדול שרפיון בלימוד התורה אפי' באיכות גורם חלישות.

רש"י ד"ה יד פועל - "דיכול לחזור בו דכתיב כי עבדי הם ולא עבדים לעבדים". מדייקים בדבריו שמפרש גם בדעת רבנן דר' דוסא דס"ל יד פועל על העליונה גם בקבלנות, שג"ז משום שיכול ג"כ לחזור בו. והנה יעוין ברא"ש שכי' שרבנן ור' דוסא חולקים גם לענין חזרת בעה"ב. אבל בריטב"א כ' שאין המחלו' כ"א לענין חזרת פועל אבל כו"ע מודו שבעה"ב חייב במקום שחוזר בו, וטעמו מבואר שם על דרכו הנ"ל שחיוב בעה"ב הוא משום הפסד פועלים והתחייבות של דבר האבוד. ועי' מהרש"א.

ולכאורה לפ"ד רש"י כאן אין סברא שיחלקו כ"א לענין חזרת הפועל, שהרי לדבריו יסוד המחלו' הוא רק אם הפועל יכול לחזור בו. וע"ע ברעק"א שהק' לפ"ד הרא"ש הנ"ל שרבנן חולקים גם לענין חזרת בעה"ב, דא"כ הו"ל לחלוק גם ברישא דברייתא גבי הלכו פועלים ולא מצאו, וע"ש שתי' ששם כיון שיש הפסד חייב לכו"ע מדינא דגרמי. נמצא שכה"ג שהפועל מפסיד אין מחלו' בין הרא"ש להריטב"א, דלכו"ע גם רבנן מודו דחייב כה"ג או מדין ערב או מדד"ג.

הערות ומראה מקומות פרק האומנין

וע"ע מחנ"א שם שהק' איך פועל יכול לחזור לרבנן דר' דוסא והלא יש כאן קנין של התחלת מלאכה, ותיי שאין שייך קנין התחלת מלאכה בקבלן כלל ואין החיוב כ"א משום קנס כשיי הנ"ל. ועיי בזה בהג"א.

בד"ה מהו דתימא - "טעמי משום דתפיס בעה"ב הוא". עיי מפרשי הש"ס שדנו אם כ"ה גם למסקנא דדוקא גבי פועל ידו על התחתונה משום שבעה"ב תפיס או שגם בבעה"ב עצמו ידו על התחתונה, ע"ש.

דף ע"ז ע"ב

רש"י ד"ה והרי אני - "דכיון שעשאם עליו מלוה הוה כאילו נטלם והלווה וקרקע נקנית בכסף". משמע מד' רש"י שעד שיעשה כן לא קנה הקרקע משום שאי"כ קנין כסף (לפי ההו"א שבכאן עד שהעמידוהו להלן דעייל ונפיק אזוזי שבלי הכסף חסר בדעת המקנה) כיון שאינו אלא חוב וקרקע אינו נקנית במלוה כ"א בכסף ממש (כדמשמע בסוגיא דקידושין דף מ"ז ע"א וכדמבואר בתוס' ובש"ר לעיי דף מ"ו ע"ב ובקידושין דף כ"ח ע"ב), ועיי שזקפן במלוה הו"ל כאילו נטלם והחזירם. וכ"מ בריטב"א כאן שכי שלפ"ז ה"ה אם לא שילם לו כלל וזקף הכל במלוה דקנה. וע"ע בזה במחנ"א קנין מעות סי' ה' ובדב"א סי' ל"ט שדנו בזה אם זקיפת מלוה הוא ככסף.

וברשב"א הק' שיקנה לכה"פ בקנין אחר כמו חזקה, ומת' שרוצים למצוא קנין כסף ע"ש. ומשמע גם מזה שהחסרון כאן הוא רק במעשה קנין. אלא שיש לתמוה שהרי כאן נתן לו מקצת הכסף ובכ"מ מהני אפי' פרוטה לקנין כסף. ועוד צ"ב לדעת הרמב"ם בפ"ה ופ"ז מהלי מכירה ה"ד (הו"ד בש"ר שם) דס"ל שמלוה קונה בקרקע.

ולכן נראה שלעולם החסרון הוא בסמיכות דעת, וע"ד מש"כ בגמ' קידושין דף כ"ו ע"א שאין אדם סומך דעת להקנות קרקע עד שישלם דמים, וי"ל שד"ז הוא רק בתנאי שישלם כל הדמים ואפי' אם קונה בכסף. וכ"כ בב"י רסי' קצ"א בשם הרשב"א בתשו'. ולפ"ז מה שהק' הרשב"א כאן שיקנה בקנין אחר כגון חזקה וכדו' היינו לשיי שכי גם בקידושין שם ששאר קנינים מהני בלי שישלם כל הכסף ע"ש.

דף ע"ח ע"א

רש"י ד"ה עד כדי - "אם עשו אצלו קצת מלאכה ולא קבלו כלום שוכר עליהם כל מה שהוא חייב להם יתן לאחרים ויגמרו". מבואר מדבריו שדין דבר האבוד הוא רק כדי לפחות משכרן של מה שעשו כבר בכדי לגמור המלאכה. ולעי' במתני' הבאנו ד' הריטב"א שחולק ע"ז וס"ל שחייב דבר האבוד הוא גם מכיסו עד כפל שכרן, וביארנו ד"ז לשיי שחייב דבר האבוד הוא מדין ערב שמתחייב עד כדי כפל השכר. וכ"כ גם בתור"פ וברא"ש.

ובראשונים הנ"ל ובמהר"ם שי"ף הק' על שי' רש"י שפי' שאינו אלא פוחת משכרן של מה שעשו כבר, שאי"ז חידוש כלל שהרי בכל פועל שהתחיל במלאכה הדין כן כדמבואר למעלה בסוגיין ומ"ש דנקט דבר האבוד. ומכח זה חולקים וס"ל שלא דוקא התחילו אלא אפי' לא התחילו, וכמו"כ חולקים שחייב גם יותר משכרן עד כפל כדי הריטב"א הנ"ל. ובדעת רש"י כתבו לתרץ שיש נ"מ בזה שבסתם פועל שהתחיל חייב בעה"ב לחפש ולחכות עד שימצא פועלים אחרים בזול משא"כ בדבר האבוד, וע"ע בפלפולי חריפתא אות ת' בשם ב"י.

הערות ומראה מקומות פרק האומנין

וכבר הבאנו עוד למעלה ד' הג"א שכי' שדבר האבוד מיירי כשאין הפסד על ידו כגון שגם לפני שהשכירם לא מצא פועלים אחרים דאל"כ חייב מדינא דגרמי, ועי' חזו"א ב"ק סי' כ"א סקכ"ח שכי' שלפ"ז הו"ל קנס בעלמא. וברשב"א מבואר שאיי"כ משום דד"ג, ולמעלה הבאנו ד' האחרונים בטעם ד"ז.

רד"ה חייב - "למכור את העור ולהוסיף וכו' שהרי חמור זה שיעבד לו או יחזיר לו שכרו". מבואר בדבריו שפי' מתני' דמיירי כששכר חמור זה ולא בחמור סתם, וכ"כ רש"י להדיא להלן בגמ' דף ע"ט ע"א בד"ה לא מכלינן. אלא שהק' בזה המפרשים במש"כ שמוסיף מעות לקנות לו אחר, שאין חיוב להוסיף שהרי לא שיעבד כ"א חמור זה. ועי' מהדו"ב ורש"ש שכי' לפרש שהבעלים יכולים להוסיף ולקנות חמור אחר ובזה לא תהא מעותיו כלים, ולעולם אינו חייב להוסיף משלו, ומש"כ שם לא מכלינן קרנא היינו רק שלא מדעתו. וברעק"א שם כי להגדיר שזה דין שזכותו של בעה"ב להוסיף, אבל במקום שא"א כגון שהוא כבר בחצי הדרך יכול למכור.

ובתורה"א"ש להלן שם הק' ע"ד רש"י הנ"ל שכוונת המשנה להוסיף ולקנות חמור אחר, דגבי אנגריא שאינה חוזרת אי"כ נבילה וצ"ע.

שם - ובש"ר כי לפרש מתני' בחמור סתם דלא כדי' רש"י. וכי' שלפ"ז אינו יכול לחזור בו כיון שכבר קנה עכ"פ בחמור זה. ובריטב"א כי שלכן כי' רש"י שיכול לחזור בו, משום שלא עשה קנין כ"א בחמור זה ולא בחמור אחר. אלא שלכאורה אי"ז כ"א כשהקנין הוא במשיכה (וכ"מ ברא"ש ורשב"א), אבל שי' הראב"ד שקנה כאן בקנין בסודר ולכן חייב להעמיד לו אחר וא"י לחזור בו. ע"ע בטור ונו"כ רס"י ש"י.

וע"ע מש"כ הריטב"א שם שאם התחיל במלאכה מתחייב המשכיר וא"י לחזור בו מדין ערב בההיא הנאה שנתחייב שוכר בשכרו, וזה כע"ד בסוגיא דלעי' גבי פועלים ע"ש.

ובראשונים הובא עוד דעה דמיירי שהקדים שכרו וקנה בכסף, ומהני כסף בשכירות מטלטלין כיון של"ש בו גזירת נשרפו חטיף בעליי', והראשונים עצמם חולקים בזה. וע"ע דב"א סי' מ' וברעק"א כאן ובעוד מקומות שדנו אם חכמים גזרו בכל אופן אפי' כשלא שייך הטעם. ועי' מש"כ להלן דף צ"ט ע"ב בד' הראשונים בזה.

והרמב"ן כי' שלעולם יכול המשכיר לחזור בו משום שאין לשוכר שום קנין, וכוונת המשנה היינו רק שאין השוכר חייב בתשלום השכירות אא"כ מעמיד לו חמור אחר ע"ש.

תוד"ה כגון - "פי' שידוע שאותו יום היה אויר בהרים יותר מבבקעה וכו' והוי תחילתו וסופו בפשיעה". ואילו ברש"י מפרש "הואילו ושינה בה יכול לומר לו לא מתה זו אלא מחמת אויר לא היתה למודה ליגדל באויר הר", והריטב"א מבאר שלפי פרש"י הדבר תלוי במחלו' אביי ורבא הובא בתוס' כאן אם אמרי' הבלא דאגמא קטלה. ואילו התוס' מטריחים לפרש ד' הגמ' אליבא דכו"ע שכולו פשיעה, וכמו"כ בדיבור הבא מפ' שחייב משום שכל הפטור הוא רק מחמת מלאכה וכיון ששינה אי"ז מחמת מלאכה. עי' במהדו"ב. [וצל"ע לעי' שם במה פליגי רבא ואביי ואם יש לחלק בדבר שחולקים רק באגם, וע"ע תוס' לעי' דף ל"ו ע"א שכי' שחולקים גם בבית שומר].

והריטב"א הק' ע"ד רש"י מנין לתלות שמת מחמת אויר ומפ' שם שמדובר בכה"ג שידוע שמתה מחמת אויר. וע"ע בקוצה"ח רס"י ש"ט ובנתיבות רס"י ש"ח וסי' שמ"א סק"ג בד"ן מי ששינה ממלאכתו

הערות ומראה מקומות פרק האומנין

בשואל ובשוכר. וברמב"ן פי' שהחיוב כאן הוא משום שאינו שמור אע"פ שאי"כ פשיעה, ע"ש וברעק"א ובברכ"ש סי' ל"א.

בד"ה ריב"ח - "והשתא כל אלו אמוראים שבאין לתרץ וכו' דלאב"י דאמר הבלא דאגמא קטלה א"ש מתני' בלאו הני שינויי וחייב אפי' מתה כדרכה". צל"ע שלע"י שם משמע בד' רש"י שלאב"י כה"ג חשיב פשיעה לגמרי לענין המיתה, אבל הרא"ש שם כ' שהחיוב הוא בצירוף שפשע בזה במקצת ובא ע"י פשיעה גמורה אחרת, וכ"פ המהרש"א בד' התוס' שם ע"ש, ולכאורה לפ"ד הרא"ש שפיר צריך תי' הגמ' לקבוע שיש כאן פשיעה במקצת.

בסו"ד - "לכך נר' דלא חשיב פשיעה במה ששינה דיכול ליזהר ולדקדק יפה שלא תחלוק בהר' ושלא תתחמם בבקעה". ובמהרש"א הק' דא"כ למה חייב כשהוחלק בהר', ומת' שלעולם הוי מקצת פשיעה מכיון שא"י לשמור כ"כ, וכוונת התוס' הוא רק דל"ח פשיעה גמורה כ"א כעין גניבה ואבידה, ולכך לענין חיוב יש לחייב השוכר (ועי' ק"ר שהדבר תלוי במחלו' ר"מ ור"י במתני' להלן סו"פ אם שוכר כש"ח או כש"ש), ואעפ"כ ל"ש לחייבו משום תחילתו בפשיעה. ועי' קה"י סי' ל"א שמחלק בין פשיעה בגוף הדבר או פשיעה בשמירה שלו, שרק בפשיעה בגוף הדבר הוי פשיעה לענין תחילתו בפשיעה. וע"ע ברעק"א מש"כ בד' הרי"ף כאן וד' הרמב"ן לעי'.

דף ע"ח ע"ב

תוד"ה באנגריא חוזרת - "דיכול לעשות מלאכתו כשתחזור אע"פ שתתאחר במלאכתו שבשביל איחור אין חייב להעמיד לו חמור אחר כמו הבריקה או נשתטתה שמתאחרת נמי במלאכתה ולא חיישינן". וכע"ז כ' רש"י לעי' במתני' שלכן פטור באנגרי' משום שאומר לו משכיר "המתן עד שתשוב שאף מזלך גרם ונפסיד שנינו". ועי' ריטב"א שלכאורה אי"ז שייך כ"א כשלקח את הפרה בקבלנות ולא בשכירות ליום, דא"כ מפסיד את הזמן הזה ששכרו. ועי' נתיבות רסי' ש"י שכ' שכן הדין גם בשכירות משום שאומר לו מזלך גרם ע"ש.

אם בדרך הליכה ניטלה אומר לו הרי שלך לפניך ואם לאו בדרך הליכה ניטלה - רש"י מפרש שהולך אחריו ויחזירו לו בדרך הזו, ובתוס' ובש"ר הק' ע"ז וכו' לפרש שמצאוהו בדרך ע"ש. ויש מקשים על רש"י דא"כ מאי אינה חוזרת איכא כיון שהטעם שפטור כה"ג הוא משום שאפשר להחזירו, ויש בראשונים שמפרשים שלד' רש"י צריך לפרש שאינה חוזרת מעצמה.

ויש לדייק שבד' שמואל כתוב גם הפוך דשלא בדרך הליכה חייב אפי' בחוזרת, וצ"ל דפליגי רב ושמואל גם אם חוזרת דומה להבריקה, כיון דכה"ג אינו אצל שוכר מיד כ"א אחרי שחוזרת לבד כנ"ל, משא"כ בהולכת אחרי' שיכול לקבלו מיד.

דף ע"ט ע"א

אי דשכיח לאגורי תרעומות מאי עבידתיה - עי' מהדו"ב שהק' שיש טירחא למצוא אחר, ולעי' דף ע"ו ע"ב דג"ז חשיב תרעומות ממש"כ שם איבעית אימא האי תנא חזרו נמי הטעו קרי ליה (עי' פרש"י שם). וכע"ז הק' גם בד' הגמ' להלן בע"ב גבי פורק מספינה שכי' ג"כ "אילימא דקא משכח לאגורה אמאי אית ליה תרעומת", ע"ש ובריטב"א מש"כ לתרץ.

הערות ומראה מקומות פרק האומנין

תוד"ה אילו עד הכא - "תימה דהשתא מיהא דלאו עד הכא בעי למיתי וכו' אבל בטפי פורתא ימצא להשכיר והרי נהנה במה שבא עד כאן לכך נותן לו חצי שכרו וכו' א"נ כגון שיוכל למכור סחורתו במקום שמת החמור וירוית בה". מבואר בד' התוס' דמה שמת החמור בחצי הדרך אינו סיבה שלא יקבל עכ"פ עבור חצי הדרך שעשה, רק שיש תנאי שיועיל לו חצי הדרך הזה ובלי זה אינו משלם. וע"ע בתוס' בסמוך בד"ה אילימא בין סתם, שכי' גבי ספינה שטבע בחצי הדרך שאינו חייב לשלם כלל משום שלא הועיל לו זה כיון שטבע בים.

ויל"ע שהרי כללא בידינו דאינה שכירות אלא לבסוף, וא"כ ק' מדוע נוטל בעל החמור שכר חצי הדרך כשמת החמור בחצי הדרך. ועי' לעי' דף ע"ז ע"א בסוגיא דשכירות פועלים שהבאנו ד' התוס' לעי' דף ס"ה ע"א שכי' דאע"ג דשכירות משתלמת רק לבסוף, מ"מ פועל שחוזר בחצי היום נוטל שכרו משום דכיון שיכול לחזור בו זהו הסוף. וכמו"כ ביארנו לעי' שם שבעצם גם באונס י"ל כן דכיון שנאנס זהו הסוף ע"ש, אלא דשם מבואר דאונס הוא פסידא דפועלים משם שלא עשו כלום ע"ש. ובזה א"ש כאן שלכן נוטל עכ"פ חצי הדרך שהלך.

תוד"ה ואם יש - "והא דאמר בסוף פרק השואל אי דאמר בית זה ונפל אזדא לה ולא אמר אם יש בדמיה וכו' דהתם אין הבית עומד לימכר אלא להוסיף עליו ולחזור ולבנות כבתחילה וכו' אבל חמור שמת אין עומד אלא למכרו בדמים ולכך יש בדמיה ליקח יקח לשכור ישכור". עי' ריטב"א בשם הראב"ד שכי' מהלך פשוט בזה דכאן יש מטרה לשכירות להגיע למקום פלוני, וי"ל שלכן יש אומדנא שדעתו שימכור או ישכור על נבילתו, משא"כ שם שאין מטרה מסוימת בשכירות הבית. וע"ש מה שהק' ע"ז.

וע"ע באו"ש פ"ה שכירות שכי' בדעת הרמב"ם שם שאין דעת למכור כ"א חמור בדרך אבל חמור בבית לא וה"ה בית עצמו ע"ש. [ובזה א"ש ג"כ לשון רש"י במתני' שכי' או יחזיר לו שכרו (ע"ש שהק' בזה מדוע מותר לחזור בחמור זה), דכיון דמיירי שם בחמור בבית כמש"כ רש"י כאן אין חיוב לשכור לו אחר אם אינו רוצה].

מיתבי יבש האילן וכו' דכי מטי יובל קא הדרה - עי' רשב"א שהק' דהו"ל להעמיד כשמכר ע"מ שאין יובל משמט, ע"ש שו"ט בינו לבין הרמב"ן בזה אם יש ליישב מצד מתנה על מש"כ בתורה. וכי' הרשב"א דמכאן ראוי שאין תנאי מועיל לגבי יובל משום שיוכל הוא הגבלה בבעלות המוכר שאינו שלו למכור לאחר היובל כמש"כ הארץ לא תמכר לצמיתות. ואיכמ"ל עוד בזה.

תוד"ה אלא בספינה סתם - "לא מבעיא אם כבר נתן שלא יטול וכו' שהרי קנה המשכיר כל השכירות במשיכת השוכר את הספינה כיון שמזומן המשכיר לקיים תנאו או אפילו בלא משיכה כיון שמשכיר יכול לקיים תנאו ושוכר אינו יכול לקיים א"כ מזלו גרם והוי כחוזר בו ויתן לו מחצי הדרך שלא הלך כפועל בטל". בסמוך יבואר בשם רעק"א שלמד בכוונת התוס' שאפי' על הצד שלא משך בודאי צריך איזה קנין בדבר דאל"כ יכול לחזור בו, אלא שהתחלת מלאכה הוא קנין לענין שידו על התחתונה ואילו משיכת הספינה הוא קנין גמור גם לענין שאינו יכול לחזור בו. וע"ע דף ע"ו ע"ב מש"כ כע"ז לבאר בד' הרמב"ן לגבי שכירות פועלים.

[ויל"ע שהתוס' לעי' שם מבואר שאין לחייב בעה"ב כשחוזר בו כ"א משום דינא דגרמי ולא משום התחלת מלאכה, ולכאורה אי"ז שייך כאן. ואולי כ"כ רק לענין הליכה דס"ל שאי"ז התחלת מלאכה וצל"ע].

הערות ומראה מקומות פרק האומנין

בא"ד - "וקשה דאמאי יתן לו כלל מחצי הדרך שלא הלך אפילו כפועל בטל כיון שאירעו אונס הא אמרינן לעיל (דף עז.) היכא דהשוכר אונס דאתא מיטרא דא"צ להשקותה דהוי פסידא דפועלים ומשמע לעיל דכל אונס שאירע לבעה"ב שלא היה לו לידע יותר מן הפועלים הוי פסידא דפועלים". יל"ע שהתוס' לא הק' כן כ"א לענין חצי הדרך שלא הלך אבל לגבי החצי שהלך שפיר נוטל אפי' באונס, ואילו למעלה הבאנו שמבואר בתוס' כאן שבספינה אינו נוטל אפי' חצי הדרך שהלך כיון שלא נהנה בעל היין כלום ממנו ואינו דומה לחמור שנהנה ע"ש. וכמו"כ ק' בדבריהם בסמוך בע"ב שכי' ג"כ לענין ספינה זו ויין זה להק' רק מחצי הדרך שלא הלך. וע"כ שעצם הפעולה שעשה לילך חצי הדרך מחייב דמי שכירות, וא"כ ק' מדוע כי למעלה שצריכים שיועיל מעשיו.

ועכצ"ל דמש"כ שצריכים שיועיל מעשיו היינו רק דוקא ביין סתם וספינה זו שיש טענה הב לי ספינתא כמש"כ הגמ' כאן, וכמו"כ גבי חמור שם שהרוכב מוכן להמשיך בדרכו והחמור הוא שמת.

וביאור הדבר ע"ד דברינו למעלה, שלעולם כל פעולה מחייב דמי שכירות, אלא שאעפ"כ אינו חייב משום שאינה לשכירות אלא לבסוף, ובמקום שנאנס חשיב שהגיע הסוף כנ"ל, ולכן בכ"מ משלם אע"פ שלא הועיל לו מעשיו, ורק ע"י סברת הב לי ספינתא שיש לו עדיין צורך לשכירות הר"ז סברא לוי' שאי"ז סוף אא"כ נהנה.

שם - עי' רעק"א שהק' דכיון דמייירי כאן שעשה קנין גמור כמש"כ התוס', א"כ אין רא"י מההיא דלעי' שם בפועלים שלא היה שם כ"א מקצת קנין לענין חזרה (ואע"ג דגם כאן כי התוס' לפרש אפי' שלא משך ואין לו קנין גמור כ"א קנין במקצת דהתחלת מלאכה, מ"מ ק' דמנין להם ד"ז).

בא"ד - "ותירץ ריב"ן דלעיל שהפועלים לא אבדו כלום רק שנתבטלו אין נותן להם כלום אבל הכא שהמשכיר הפסיד ספינתו כפועל בטל מיהא אית ליה כיון שמזומן לקיים תנאו". ד"ז יל"פ ע"ד מש"כ לעי' שם שבמקום קנין חשיב שכבר קנה כל השכירות מתחילה ולכן חייב בשכירותו מראש, אלא שבכ"מ אמרי' שאינה לשכירות אלא לבסוף ולכן אינו חייב אא"כ עשה בפועל דאונס חשיב כסוף לגבי זה (וכע"ז מבואר בתוס' בע"ב שהק' גבי ספינה זו ויין זה לענין חצי הדרך שלא עשה אינה לשכירות אלא לבסוף), ורק כאן משום פסידא דבעל הספינה סברא הוא שאינו מקפיד על הפעולה בפועל. וע"ע בחזו"א ב"ק פכ"ג אות י"ב שכי' בזה תוספת סברא, שבכ"מ דמי שכירות הוא גם עבור סיכון הפסד הבעלים, ולכן שייך כאן סברא לוי' שהתחייב בכל משום הפסדו.

שם - וע"ע בד' התוס' בע"ב שכי' גבי ספינה זו ויין זה דכיון שהקדים לו שכרו נתרצה שיהא שלו. וכי' בקה"י סי' מ"ו לפרש כוונתם ע"ד הנ"ל שלעולם במקום קנין יש סיבה לחייב על כל השכירות גם לענין מה שלא עשו, ורק שבכ"מ יש תנאי שאין לשכירות אלא לבסוף, אבל במקום שהקדים שכרו מגלה דעתו שאינו מקפיד בזה.

דף פ' ע"א

תוד"ה ואי - "ואין נראה דלא קי"ל כסומכוס אלא כרבן והמוציא מחבירו עליו הראיה". עי' רש"י שכי' ליישב ד' רש"י עפ"י מש"כ התוס' בב"ב (דף סב:) ד"ה איתמר ובעוד מקומות שיש דברים שאפי' לרבנן חולקין ע"ש. וע"ע ברעק"א שכי' לדון בקו' התוס' דכיון דשניהם קבלו לחרוש הו"ל כמו ערב זה לזה כדמבואר בשו"ע חו"מ סי' ע"ו, ולכן גובה מכל א' החצי בממנ"פ או שהוא פושע או שחבירו פשע

הערות ומראה מקומות פרק האומנין

והוא חייב ע"ז מדין ערב. וע"ש שלכ"כ ביישוב ד' רש"י, ונר' משום שלפ"ז אי"ז מדין ספק, ולשון רש"י הוא "והוי דבר המוטל בספק".

וע"ע בתרוה"ד בסי' שלי"ג שהק' בד' התוס' האלו דהו"ל לחייב את שניהם כה"ג משום חיוב שבועה שלא פשעו ואינם יכולים כיון שזה ספק ומתוך שאי"ל משלם. ומת' שם שלהם אין ספק בדבר שכאו"א אומר שהוא לא פשע כלל אלא חכמים מסתפקים בדבר.

דף פ' ע"ב

קב לכתף - מבואר שבעה"ב השוכר פועל לחייב בנזקי הפועל כשהוסיף על השיעור. ועי' ברמב"ן שהק' "תמהני וכי שומר הוא על גופו שישלם לו". ובריתב"א כי "מפני שהוא גרם לו הטעות שהיה סבור שאמר לו אמת, וכיון שעל פיו ועל סמך שלו ניזוק הרי זה גריה". ובקצות החושן סימן ש"ח סק"ב מבאר כוונתו שזה אינו נזק בידים כ"א גרמי. ובזה מבאר שם ד' הרמ"ה הובא בטור סי' ש"ח שכי' דלא יהיב ליה אלא נזק בלבד אבל ארבעה דברים לא מיחייב, ולהנ"ל ה"ט משום דלא מיחייב בדינא דגרמי אלא בנזק ולא בד' דברים.

וע"ש עוד שכי' שבחבטו לאלתר חייב גם בד' דברים. ובנתיבות שם חולק משום שג"ז אינו כ"א בגדר ממנו שהיזק. וע"ע דבר"י סי' נ' אות ז' ובאו"ש פ"י שכירות ה"ג שדנו לחייבו מדין אבנו סכינו ומשאו בזה.

מתני' - רש"י ד"ה כל האומנין - "קבלנין המקבלין עליהן לעשות המלאכה בבתייהם". במחנ"א סי' מ"א מהל' שכירות מדייק מד' רש"י אלו שלא נאמר דין זה באומן שעושה מלאכתו בבית בעה"ב. ולא מיבעי' לפי הטעם שכי' בגמ' דתפיס לי' אאגרא, שזה ודאי דוקא בלוקח לביתו, אלא אפי' לפמשי"כ הגמ' לדמותו לשוכר אי"ז כ"א בלוקח לביתו, דאלי"כ תק' להלכה דקי"ל שוכר כש"ש וה"ה אומן מה"ט כמש"כ בגמ'.

וכן דייק בד' רש"י בגמ' כאן שכי' "ואומן דמי לשוכר שלהנאת שכר אומנותו היה אצלו". וע"ש מש"כ הסברא בזה שאין חיובי שמירה כלל עד שיצא מרשות בעה"ב ורק הוא יכול לשמור, וע"ע בד"ז להלן דף פ"א ע"ב. [ונר' שכי"מ ממשי"כ רש"י לדמותו לשואל, ושם המחייב הוא שרק כשהוא אצלו להנאתו, אלא דשם צריכים כל הנאה שלו משא"כ כאן, וזהו חילוקו של רש"י שכיון שמשלם על מלאכה אינו מתחייב. ונראה להוסיף שהנאה זו הוא דבר נוסף על מה שהשוכר משלם, שהרי השכר הוא על הפעולה כלשון רש"י, ולפ"ז שגם ר"י דס"ל שוכר כש"ש מודה שהנאה שמלשם עליו ל"מ לעשותו ש"ש. וכ"ז ל"מ בד' התוס' אלא ההנאה הוא השכר עצמו.]

ועי' מל"מ פ"י שכירות ה"ג שכי' שרש"י לכ"כ שעשו מלאכתן בביתם כ"א לפי הטעם של תפיס אאגרא, אבל לפי מה דקי"ל שוכר כש"ש א"צ לזה, ודלא כד' המחנ"א הנ"ל שטעם זה שייך גם לפי טעם זה. ועוד שבמחנ"א שם כ' להוכיח מד' ראשונים שהביאו רק טעמא דתפיס אאגרא, וע"כ שאחרי שאמרו טעמא משום דתפיס אאגרא, אין לדמות ד"ז לשוכר כיון שאין משתמש בגוף החפץ משא"כ שוכר שמשתמש בגוף החפץ (ומש"כ הגמ' לתלות זב"ז היינו בדרך כ"ש שאם אומן חשיב ש"ש בזה כ"ש שוכר שמשתמש בגופו). וע"ש שכי' דנ"מ בזה כשקבל כבר שכרו, ע"ש ובפוסקים רס"י ש"ו בכ"ז.

הערות ומראה מקומות פרק האומנין

רש"י ד"ה מותר אדם להשכיר - "לאחרים". עיי' מפרשי המשנה דנקט כך משום שאסור לגבאי למכור לעצמו משום חשדא. ועיי' בזה בפוסקים רס"י ע"ב אם מותר לשכור לעצמו.

תוד"ה דקא תפיס ליה - "וא"ת הא דתנן במתני' הלוהו על המשכון שומר שכר ודחיק לאשכוחי טעמא וכו' לימא טעמא דבההיא הנאה דתפיס ליה אחוביה הוי שומר שכר וי"ל דהתם לא איתנהי מלוה מידי דאין מרויח במה שהלוה ממה שלא היה מלוה ולא היה לו משכון". עיי' בשטמ"ק בשם הראב"ד להלן בגמ' שם שכי ליישב שדי' הגמ' שם הוא ללישנא דגמ' כאן דקאמר דלא ס"ל מתפיס אאגרא. ועיי' בריטב"א שם שכי' שלפי טעם זה של תפיס אאגרא אינו אחראי כ"א כנגד שכרו ולכן חפשו שם טעם אחר. ועיי' בזה בפוסקים סי' ש"ו סעי' ו' שדנו נ"מ בזה ביתומים שירשו משכון דכה"ג ל"ש טעמא דשכר מצוה כ"א תפיס אאגרא. ועיי' בסמוך בזה.

בא"ד - "וא"ת שוכר נמי בההיא הנאה דתפיס ליה אשכרו שנתן ליהוי שומר שכר וי"ל דאומן ודאי הוי שומר שכר במאי דתפיס אאגריה לפי שרוב אומנים עושין מלאכה בבית בעל הבית וכו' אבל שוכר אין לו הנאה שכל שוכרים תפוסים בדבר ששכרו דאין יכולין לעשות מלאכתן אם לא שיהא ברשותם". יל"ע דלכאורה הטעם שכי' בגמ' לדמות אומן לשוכר הוא בכל האומנים, ולדי' התוס' כאן לא נעשה ש"ש כה"ג. ולפמשי"כ למעלה בסמוך בשם המחנ"א לק"מ גם טעם זה הוא רק בעושה מלאכתו בביתו, אבל לדי' המל"מ הנ"ל שחולק תקשה. [ואולי י"ל שדברי התוס' אלו הם הסיבה שלא נעשה ש"ש מצד טעמים שכי' לפני זה וצ"ע].

מתיב רב נחמן בר פפא וכולן שאמרו טול את שלך - הגמ' מק' כאן ממתני' שמבואר שם שאומן הוא ש"ש גם אחרי שגומר, וא"כ ק' דה"ה בשואל הול"ל שאחרי זמן שאילתו הוי שואל. ועיי' רש"ש שכי' שלמפשי"כ בסמוך שאחרי ימי השאלה נעשה מיהא ש"ש הואילו ונהנה מקודם מהנה, א"כ לק"מ מכאן דגם אומן אחר גמר שפיר הוי ש"ש מה"ט. אלא שהעיר שהפוסקים לכ"כ להלכה.

וכבר קדמו בד"ז בשטמ"ק בשם תור"פ שהק' כן שקוי' הגמ' כאן לק"מ לדי' הגמ' בסמוך כנ"ל, ומת' שם שקוי' הגמ' ממתני' הוא שאם אומן נשאר ש"ש אחר שנגמר הזמן שלו, ה"ה ששואל ישאר שואל אחר הזמן שלו וצ"ב. [ואולי יל"פ שבדאי מחייב שנגמר אינו יכול לחייב אחרי כן, ומשי"כ ששואל נעשה ש"ש אחר הזמן היינו מחייב חדש של הנהנה (ואילו בתוך זמן השאלה היה מחייב של כל הנאה שלו), משא"כ באומן שאין מחייב חדש אחרי שנגמר, ואם הוא עדיין מחויב כש"ש ע"כ שלא נגמר המחייב הקודם כלל וגם בשואל הוא עדיין שואל, וצ"ע].

דף פ"א ע"א

רש"י ד"ה קא משמע לן - "דאינו תופסו על שכרו הוא דקאמר ליה, אבל מדין פקדון לא סליק נפשיה". מבואר שאם כוון לסלק עצמו משמירה אפי' מדין ש"ח חל. ועיי' סי' רצ"ו סעי' ה' ובפתח"ת שם שהביא מחלו' הראשונים להלן סו"פ הפועלים אם ש"ח יכול לפטור עצמו מפשיעה. אלא שיש לחלק דכאן מסלק עצמו מכל דין הפקדון כלל, ואילו שם מדובר שפוטור עצמו רק מחיוב תשלום פשיעה ע"ש.

ובעצם די' רש"י שיכול לסלק עצמו, יש לתלות ד"ז בד' רש"י הידועים לעי' דף מ' ע"א בד"ה תרגמה שכי' שם "דאילו לשאלה בעלמא ולתשמיש כיון דלאו גזילה הוא סגי לה בהשבה כל דהו כיון דלאו גזילה הוא סגי לה בהשבה כל דהו וכו' בגזילה כתיב והשיב". [ועיי' מחלו' קצות ונתיבות רס"י פ"ו בענין חיוב השבה בשומרים].

הערות ומראה מקומות פרק האומנין

תוד"ה הא גמרתיו - "וא"ת ומאי פריך שאני הכא דאכתי תפיס ליה אאגריה וכו' וי"ל דלא מהני תפיס ליה אאגריה אלא דוקא בעוד שמתשכר באומנותו דתרתני בעינן שמשכר ותפיס ליה אאגריה". לכאורה לפי תי' התוס' כאן דבעינן תרתני לק"מ קו' התוס' בדיבור הקודם במש"כ להק' מהלואהו על המשכון, שהרי אין שם תרתני כ"א תפיס אאגרא. וכע"ז מצאנו במפרשים במק"א, אלא שזה דחוק. ויש לחלק בסברות שונות.

ועי' תומים סי' ע"ב סקכ"ב שכי ליישב בזה דאדרבא ד' התוס' כאן הם המשך לדבריהם לעי' שם, שכי שם ביישוב קו' הנ"ל שבהלואהו על המשכון אין התפיסה נחשב הנאה כיון שעדיף היה אם לא הלואהו כלל, וזה גופא כוונת התוס' כאן במש"כ דמה"ט ל"א כן באומן מכיון שמצורף להנאת תפיס אאגרא יש כאן הנאה הראשונה שהיה אצלו להנאתו משא"כ בגמרתיו שאינו מצטרף להנאה זו.

שם - ובתומים שם הק' עוד דא"כ מה מהני אם אמר הבא מעות וטל את שלך שהוא ש"ש כה"ג כדמבואר בגמ'. ומת' שם דכגילה דעתו להדיא אמרי' דעדיין ממשיך האחיזה הראשונה לשם אומנות ולכן חשיב ש"ש.

רד"ה ונאנסו - "דהואיל וקצץ דמיהן, ומשכן לשם לקיחה הרי הם לקוחין בידו עד שידע שאינה לקוחה". מבואר בדבריו שסיבת החיוב בלקיחת החפצים הוא משום שנחשב ליקוחין עד שידע שאינו קונה. ומשמע מדבריו שאינו מקח על תנאי אלא הוא מקח לזמן עד שידע, ועי' בזה קה"י נדרים סי' כ"ד.

וברשב"ם ותוס' בב"ב דף פ"ז ע"ב כ' שהחיוב כה"ג הוא משום שואל דכל הנאה שלו כיון שיכול לקנותה. וע"ש בתוס' שהעירו שכ"ה פשטות הגמ' כאן שמדמה ד"ז לענין שואל, אלא שכי שיש לדחות שהדמיון כאן הוא רק לגבי דין ש"ש לאחר זמן השאלה. וע"ע בסמוך ראית התוס' שם. וע"ש דנ"מ אם המוכר יכול להקדיש את החפץ במשך זמן הספק. וגם מדבריהם אלו לכאורה מבואר כנ"ל שהצד מקח אינו מקח על תנאי אלא מקח לזמן. ועי' נתיבות רסי' קפ"ו ובמחנ"א פכ"ד שומרים שכי עוד נ"מ בדבר.

שם - "והכי נמי אמרינן בהמוכר את הספינה (בבא בתרא פ"ז ע"ב) אמר שמואל הלוקח כלי מן האומן על מנת לבקרו ואם אין בו מום יקחנו ונאנס בידו חייב והוא דקייצי דמיה". ובתוס' הובא ד' הגמ' בנדרים דף ל"א שהעמידו שם דין זה בזבינא חריפא. ועי' ריטב"א כאן שכי דשני הסוגיות אינם הולכים ביחד, דממנ"פ אם הוא זבינא חריפא א"כ הרי נהנה והו"ל שואל ולכן א"צ קייצי דמיהו, וכן להיפך.

וע"ע בתוס' בב"ב שם שהוכיח מד' הגמ' בנדרים שם שאחריות הלוקח כאן הוא מדין שואל ולא מדין לוקח, שהרי מה שנהנה בזבינא חריפא אינו ענין לדין לוקח כ"א לדין שואל. אמנם בראשונים שם מבואר מהלך גם ע"ד לוקח, שבזבינא חריפא הלוקח רוצה שיהא שלו מיד כדי שלא יוכל לחזור בו.

וע"ע בקה"י בנדרים שם מש"כ בהנ"ל. וע"ש מש"כ גם לענין להיפך דקייצי דמיהו מהני לענין שואל, ומבאר שהנאת הלוקח כאן הוא שהמוכר א"י לחזור והוא יכול לחזור, ולכן צריכים קייצי דמיהו כדי שיהא מקח לגבי המוכר שלא יוכל לחזור בו.

בד"ה שמירה בבעלים היא - "אשמור לי ואשמור לך קאי ששניהם זה במלאכתו של זה אבל השאילני כליך ואני אשאיל לך כלי שמור לי ואשאילך או השאילני ואשמור לך אין כאן בעלים של חפץ במלאכתו של שומר". עי' קו"ש פסחים אות י"ז וכתובות אות קכ"ו שהביא רא"י מכאן שאין חיוב

הערות ומראה מקומות פרק האומנין

שמירה על שואל כ"א חיוב אחריות על האונסים, דאל"כ גם בהשאלני ואשאל לך הו"ל בבעלים. וכע"ז כ' בנתיבות סי' ש"ה סק"ב דשואל שומר לעצמו. וכבר תמהו בזה בישיבות שהרי כאן זה הדין שכתוב כאן שאע"פ שאמר השאלני אינו שואל אלא ש"ש.

שם - ובפסוקים שם הובא דעת החולקים על רש"י כאן שהעמידו כל המקרים בשמור היום ואשמור למחר, הרי שאילולי זה כולם נחשבים בבעלים כדמבואר בגמ' שלכן העימדו בזה. וע"ש שטרחו להסביר ד"ז, שכליו של בעליו עמו ג"כ פוטר, או שמה שהתחייבו לתת כליהם חשיב בעליו עמו ע"ש.

דף פ"א ע"ב

שטפו מים לסדיניה וכו' אמאי שאלה בבעלים היא - בחי' המיוחסים ריטב"א הק' שלכאורה ד"ז הוא השאלני ואשאלך, ולדי' רש"י הנ"ל ק' דא"י"ז שמירה בבעלים. ומת' שם שהרכוב לא היה צריך לשאלת הסרבל כלל, "אלא הוה ליה כאילו אמר ליה בעל הסרבל לבעל הסדין השאלני סדינך ושמור לי סרבלא ידידי דהוי שמירה בבעלים".

איגלאי מילתא דבלא דעתיה שקליה ובלא דעתיה אותביה - לכאורה הפשט מבואר שהגוצא הניח את הסרבלא על החמור בלא ידיעת האריכא ולכן אינו עמו במלאכתו. אלא דא"כ ק' למ"ל למימר "דבלא דעתיה שקליה". ובחי' המיוחסים להריטב"א כ' לבאר דכיון שלקח שלא מדעת הוא חייב באונסין משום שואל שלא מדעת גזלן, ובזה אין פטור בעליו עמו. ומבאר לפ"ז מש"כ "דבלא דעתיה אותביה" היינו משום שאם הודיעו לבעל החמור והיה רואה עליו הסדין, הרי הוא שאלה מדעת ובבעלים דפטור.

הנח לפני ש"ח - ע"י בחי' המיוחסים להריטב"א ובנמו"י שהק' שצריכים קנין בשומרים, וכ' בזה דכאן מיירי בסימטא וקונה במשיכה או בד"א. וצ"ע בזה להלן דף צ"ט שחלקו בזה הראשונים שם אם צריכים קנין לש"ח.

אדרבה מדאמר רב הונא הנח לפניך וכו' אלא מהא ליכא למשמע מינה - לשון הגמ' צ"ע שהק' סתירה בין מתני' לבין ד' ר"ה, וכ' ע"ז בראשונים שהכוונה הוא שגם ר"ה ידע שדבריו נסתרים מדי המשנה, וע"כ דס"ל שלשון המשנה לאו דוקא אלא כ' "לפניך" לאפוקי "לפני" ולא לאפוקי "הנח" סתמא ע"ש.

מאי לאו בהא קמיפלגי דרבנן סברי בסתמא קביל עליה נטירותא - בריטב"א הק' שבגמ' ב"ק דף מ"ז ע"ב נשארה הגמ' בספק אם לרבנן נטירותא דנפשיה בלחוד קביל עליה שלא יזיקנו או נטירותא דעלמא נמי קביל עליה ולא איפשיטא, וכאן הנטירותא הוא דעלמא אם נגנב או נאבד בפשיעה. ומת' "דכל שהוא בפשיעתו הרי זה בנזקיו ובכלל נטירותא דנפשיה הוא". וע"י תוס' שם שמבואר ב' מהלכים בספק הגמ', ולצד השני שם ספק הגמ' שם הוא רק לענין נזקין דבהמות מעלמא בחצירו שאינו שכיח ע"ש, ולפ"ז לק"מ.

רש"י ד"ה ישבע - "דשומר חנם הוא עליו דאין אדם נוטל משכונו לגוביינא אלא להיות בטוח במעותיו שלא יוכל לכפור". מבואר ברש"י שמחלוקת ר"ע ור"א הוא אם נוטלים משכון לגוביינא, דא"כ נעשה עליו ש"ש בזה. וע"י תור"פ וריטב"א שהק' על רש"י שאם נטל לגוביינא א"כ כבר גבה ואילו במתני' מבואר שהוא רק ש"ש. וע"י בנימוקי הגרי"ב שהק' ג"כ כע"ז, וע"ש שהאריך בביאור שני

הערות ומראה מקומות פרק האומנין

הגדרים שכי' ברש"י כאן משכון לגוביינא ומשכון לזכרון דברים ששניהם אינם עדיין גבוי אלא שלגוביינא הוא ע"ד לגבות ממנו משא"כ זכרון דברים, וצ"ע.

ועוד הק' הראשונים שמדי' רש"י משמע שהסיבה להיות ש"ש הוא משום דתפיס לגוביינא, ואילו לעי' דף פ' ע"ב בסוגיא דאומן מבואר שאין נעשה ש"ש בכך, וע"ש שכי' סברות לחלק בין זה לאומן. ועוד שבגמ' בהמשך מבואר מהלכים אחרים במחלו' זו או שחלקו בדשמואל או בדין משכון דר' יצחק או בפרוטה דר"י. ובריטב"א כי ליישב שגם רש"י נתכוין רק בהו"א דגמ' לפני שעמדו על ביאור המחלו'.

תוד"ה והא - "ותימה דבפרק השולח (גיטין לו.) קאמר תנן המלוה את חבירו על המשכון והמוסר שטרותיו לב"ד אינו משמט וכו' ויש לומר דכיון שלא בשעת הלואה קני ליה לגמרי מדרכי יצחק בשעת הלואה נמי דליכא קנין אלא שעבוד אלים שעבודה ליחשב ולא של אחיך בידך". עי' ש"ך סי' ע"ב סק"ט שכי' ליישב קו' התוס' שכל משכון בשעת הלואה יכול ליהפך למשכון שלא בשעת הלואה, באופן שמתברר שהלוה לא יוכל לשלם ממקום אחר שהרי ב"ד יורדים לנכסיו כה"ג, ומ"ש זה ממשכון שלא בשעת הלואה, ולכן כה"ג שבא שמיטה לא יוכל ליפרע לולי שנאמר שיש לו דין משכון שלא בשעת הלואה.

ובראשונים כאן חלקו על התוס' בזה וכתבו שאין להביא רא"י ממשכון שלא בשעת הלואה לשל שעת הלואה, ולכן כתבו שלעולם למסקנא לא קאי חילוק הזה בדרי' יצחק בין שעת הלואה לבין שלא בשעת הלואה. ועי' מש"כ בזה בלח"מ פ"ה מהל' אישות הכ"ג בדעת הרמב"ם והרא"ש בזה. וע"ע מחנ"א פ"ט זכ"י מהפקר שדן בזה, ופי"א גביית חוב כי שגם רש"י לא כ"כ למסקנא ע"ש.

ובקה"י קידושין סי' י"ח כי לפרש כוונת התוס' בזה עפ"ד הש"ך הנ"ל שבעצם כל משכון בשעת הלואה יכול ליחפך למשכון בשעת הלואה, ועצם היכולת הזאת נותנת למשכון זה כח, וזהו כוונת התוס' שלכה"פ כה"ג שביעית אינה משמטת ואי"ב איסור חמץ דחשיב אינו מצוי.

דף פ"ב ע"א

תוד"ה נימא בדלא שוי - "פי' בקונט' אבל בדשוי הוי לע"כ ש"ש וכו' וקשה דא"כ אמאי קאמר מתניתין דלא כר' אליעזר לוקמה בדשוי שיעור זוזי ותייתי ככ"ע". עי' בראשונים שכי' לפרש כך גופא בכוונת הגמ' דנימא מחלו' ר"א ור"ע בהכי ולכן מתני' אתיא גם כר"א. ועי' מהרש"ל.

רד"ה קונה משכון - "לכל מילי להתחייב באונסין". מבואר שי' רש"י שלפי ר"י חייב באונסין, ותוס' בע"ב כי שאינו חייב לר"י כ"א בכעין גו"א. וכ"כ ש"ר כאן ובכ"מ שאין הקנין של ר"י לכל מילי כלשון רש"י, אלא ד"ז הוא קנין רק לקדש בו אשה ולקנות בו עבדים וקרקעות ולהורישו לבניו. וע"ע בשעה"מ פ"ה אישות הכ"ג שכי' לדון אם אפשר לצאת במשכון דר"י ידי"ח אתרוג ביום הראשון דבעינן לכס. ועי' בראשונים שהק' על שי' רש"י שבגמ' רצו להעמיד מתני' בכך, ובמתני' מבואר שאינו אלא ש"ש ולא ש"ח, ויש שתירצו דאה"נ יכלו לתרץ כן, ואיש שתי' שבהו"א אינו חייב כ"א כש"ש ולמסקנא אינו כן.

רד"ה שומר אבידה - "שמצא אבידה והכניסה אל תוך ביתו כדכתיב ואספתו אל תוך ביתך". יל"ע אם כוונת רש"י להביא מקור מפסוק שמוצא אבידה נעשה שומר או שמביא את הפסוק לבאר מהו המצוה בזה שפוטרת משאר מצוות. ובתוס' לעי' דף כ"ט ע"א וב"ק דף נ"ו ע"ב ובעוד מקומות מבואר שהמצוה הפוטרת הוא הטיפול בו לשוטחו כל ל' יום וכדו', דאל"כ כל אדם שיש לו ציצית בבגדו ותפילין בראשו יפטר ממצוות כל היום. ובפנ"י שם מביא מד' רש"י הנ"ל שהמצוה הפוטרת כאן היא עצם

הערות ומראה מקומות פרק האומנין

השמירה, דאילו החיוב לטפל בה יליף מדרשא ד"והשיבותו לו - ראה איך תשיבנו" הובא במתני' לעי' שם כדמבואר גם ברמב"ם פ"ג גז"א הי"א ע"ש.

ובזה מיישב הפנ"י כמה קו' שיש להק' בסוגיין : א' - דלעי' שם מבואר שלפי ר"י גם בדמי אבידה הו"ל שומר שכר, ושם ל"ש הענין של הטיפול שכי' התוס', וב' - שיש למוצא אבידה רווח במה שמטפל בו ומוכרו לגבי דמי אבידה כדמבואר לעי' שם, וא"כ הו"ל כמו מלוה צריך למשכון שמבואר להלן כאן בע"ב שאם נתכוין להנאתו לא נפטר מפרוטה דר"י. וג' - ועוד שאם אינו מטפל כראוי וינזק יצטרך לשלם, וא"כ ג"ז כוונה להנאתו (ובעצם הדין הזה שכי' שצריכים לשלם אם לא מטפלים לשוטחה וכו' עי' מחנ"א פ"ג מהל' שומרים שדן בזה). ולהנ"ל א"ש שעצם מצות השמירה פוטרת וזה שייך גם בדמי אבידה, ואע"פ שעושה כן להנאתו מ"מ מכיון שכל השמירה הוא מצוה חשיב כעושה מצוה.

ועי' ריטב"א כאן שהק' שכל שומר ג"כ נימא שהוא ש"ש מה"ט שחייב לטפל בה כדמבואר בגמ' לעי' שם (וצל"ע כוונתו איזה מצוה יש בזה, ועי' במחנ"א סי' ל"ה הל' שומרים שדן אם זה ג"כ מצד מצות השבת אבידה, וכ"מ ברמב"ם פ"ז מהל' שו"פ ה"ז ע"ש). ומתוך שם "דגבי שומר וכו' אן סהדי דלא נחת אלא להיות שומר חנם ואף על פי שלא פירש כמי שפירש דמי אבל באבדה וכו' אני אומר דדעתו להיות שומר שכר בפרוטה דרב יוסף אי נמי שתנאי בית דין הוא שיהא בכך". וגם בפנ"י שם הק' כן שכל שומר חנם הוא עוסק במצוה, והוכיח בזה את יסודו הנ"ל שכיון שאם לא ישמור יפסיד לא נפטר בזה מפרוטה דר"י, ושם עצם השמירה אינו מצוה. וע"ע אחיעזר ח"ג סי' ו' מש"כ בד' הריטב"א.

שם - ולענין סוגיין כאן דמיירי במשכון, יל"ע דמשמע קצת שהמצוה הפוטרת כאן הוא מצות ההלואה מקרא דאם כסף תלוה את העני. אלא שלכאורה אי"ז כ"א ברגע הראשון בשעת הלואה. ובראשונים כ' בשם הראב"ד שכל זמן ההלואה הוא מקיים את המצוה כשהוא שוהא על מעותיו. אלא שלכאורה אי"ז כד' התוס' הנ"ל בכ"מ שאינו נפטר ממצוות אחרות משום עוסק במצוה כ"א בשעה שעוסק בה. ועוד כ' ראשונים שלעולם לא נפטר מפרוטה כ"א ברגע הראשון ובזה לבד נעשה ש"ש לכל הזמן.

ובריטב"א שם מבואר שגם בזה י"ל ע"ד הנ"ל בשמו שהעיסוק וטיפול במשכון הוא מצוה, ובעצם בכל שומר הוי מצוה, אלא דדוקא במשכון ובאבידה שעיקרו מצוה מהני לפטור. וכמו"כ י"ל ע"ד הפנ"י הנ"ל.

תודה אימור (הודפס בע"ב) - "וי"ל דבהיא הנאה שיכול לקדש בו את האשה כדאמרי' בפ"ק דקדושין (דף ח':) דקדשה במשכון דאחרים מקודשת ולקנות בו עבדים וקרקעות הוי עליה שומר שכר ולפי זה הא דאמר קדשה במשכון מקודשת היינו דוקא במשכון שמשכנו שלא בשעת הלואתו". עי' מהרש"א שהביא שהתוס' שם כ' שיכולין לקדש גם במשכון של שעת הלואה (דלא כד' התוס' כאן, וברא"ש שם כ' ג"כ דוקא משכון דשלא בשעת הלואה). אלא שהק' בזה דא"כ מדוע לא נעשה ש"ש גם על משכון שבשעת הלואה. ומבאר המהרש"א טעם לדבריהם שם ע"ד שכי' התוס' למעלה בדף פ"א ע"ב דמכיון שמשכון שלא בשעת הלואה קונה לגמרי ה"ה דדבשעת הלואה אלים שיעבודי' לענינים מסוימים ע"ש, וכ"ז צ"ב. וע"ע בנתיבות סי' ע"ב סק"ה מש"כ בזה.

דף פ"ב ע"ב

רד"ה במלוה צריך למשכון - "להשתמש בו ולפסוק עליו להיות פוחת מן החוב והולך קמיפלגיי". בראשונים וברש"ש הק' בזה שלכאורה לפ"ז הו"ל שוכר במה שנהנה בזה וקי"ל שוכר כש"ש, וא"כ אדרבה אם הוא צריך לו הו"ל ג"כ ש"ש. ומת' בזה דמיירי כשכלו ימי ההנאה שמדין שוכר אין לחייבו כדמבואר בסוגיא דלעי'.

תוד"ה וסבר רבי מאיר כו' - "וא"ת כי נמי סבר רבי מאיר דנתקל לאו פושע הוא אלא אנוס אמאי פטור והא אדם המזיק מרבין (ב"ק דף כו:) מפצע תחת פצע לחייב על אנוס כרצון וי"ל דלאו בכל אנוס חיי באדם המזיק אלא באנוס דכעין גניבה ואבידה וכו' אבל באנוס גמור פטור אדם המזיק". וכ"כ התוס' בב"ק דף כ"ח ע"ב, וידועים ד' הרמב"ן שחולק בזה, ועי' מש"כ באריכות שם בשם אחרונים ביישוב ראית התוס'.

דף פ"ג ע"א

איסי בן יהודה אומר וכו' הא יש רואה יביא ראיה ויפטר - עי' קצוה"ח סי' רצ"ד סק"ב שהק' למה ל"מ מיגו דלהד"ס או החזרתי, שהרי מבואר ברמב"ם פ"ב שכירות ה"ח דטעמא דל"א מיגו בשבועת השומרין הוא משום דמיגו לאפטורי משבועה לא אמרינן, וברא"ש בשבועות פ"ז סי' ג' כתב דדוקא בכה"ג ל"א לאפטורי משבועה משום דמיגו דלהד"מ או החזרתי הו"ל מיגו דהעזה, וא"כ ק' שבמקום שיש רואה אמאי יתחייב ממון הא יש לו מיגו דלהד"מ או החזרתי, וקי"ל דאפילו מיגו דהעזה מהני בממון. ומביא שם שכ"כ המהרי"ט חו"מ סי' פ"ח והמשנה למלך פרק כ"א ממלוה ה"א ד"ה והטעם, שבמקום שיש רואין נאמן דאי בעי הוי טוען נאנסתי במקום שאין רואים, וא"כ ק' הך דאיסי היכי משכחת לה, דהא אית ליה מיגו דלהד"מ או החזרתי.

ומביא שם ד' הבעל המאור בב"ב גבי קריביה דרב אידי שכי' דלא מהימן לומר דר בה חד יומא במיגו "דכיון דהדבר קל להביא עדים לא מהימן במיגו" ע"ש. וא"כ כשיש רואה צריך להביא עדים דוקא ולא מהימן במיגו כיון דקל הדבר להביא עדים ודלא כדי המהרי"ט ומשנה למלך הנ"ל, ולפ"ז א"ש בזה קו' הנ"ל לענין מיגו דלהד"מ או החזרתי דל"א מיגו כה"ג כיון שקל הדבר להביא עדים. אלא שכי' שם שהרמב"ן במלחמות האריך בראיות דכה"ג נאמן במיגו ע"ש, וא"ש ד' המהרי"ט, והדרא קושיא הנ"ל לדוכתה וצ"ע.

זיל אייתי ראיה דמעיקרא כי מזבנת להו חמרא מעליא הוה ואיפטר - כבר העירו הראשונים שמכאן ראי' שד' איסי אינו רק בשומרים, שהרי כאן לכאורה אינו שומר. ועי' בפוסקים בסי' קפ"ז שהביאו דעה החולקת דס"ל של"א איסי כ"א בשומרים, וכי' הב"י שלפ"ז צ"ל דכאן בסוגיין כיון ששבועה זו באה ע"י שמירה חשיב כשבועת שומרים וצ"ב. ועי' בקצוה"ח שם שהק' דכיון שנתן לו כסף לקנות א"כ הו"ל שבועת השומרים ממש שלא פשע בכסף, וע"ש בנתיבות שם שמת' דכיון שאומר שקנה עם הכסף חשיב כאילו אמר החזרתי שאינו צריך לישבע שבועת השומרים כ"א שבועת היסת. ועי' בריטב"א שמבאר סוגיין בכה"ג שקנה בכסף שלו.